

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

М.С. СОЛОПЧУК, А.В. ЗАКІН

Кам'янець-Подільський державний університет

Постановка проблеми. Сучасні вимоги індивідуального підходу до формування особистості засобами фізичного виховання не можуть бути виконані без урахування специфіки статі дитини. Але разом з цим добре відомо, що у практиці сучасної загальноосвітньої школи майже не розрізняється особливості виховання хлопчиків і дівчаток, юнаків і дівчат.

Тому все частіше вітчизняні вчені і педагоги порушують питання гендерної освіти, оскільки підхід до навчання представників різної статі повинен бути різним. І, на нашу думку, враховувати особливості гендерних відмінностей у фізичному вихованні потрібно вже в дитячому віці, тому що кожен індивід має свої генетичні, фізіологічні та поведінкові особливості.

Відомо, що в умовах загального підходу до фізичного виховання хлопчиків і дівчат розмиваються кордони між жіночими і чоловічими соціальними ролями. Статевая соціалізація здійснюється стихійно, без належного педагогічного впливу. Внаслідок цього виховання статевоорлевої поведінки ускладнюється. Менш виражено проявляються риси традиційних якостей особистості у дітей різної статі: мужності хлопчиків і жіночності – у дівчат.

Метою дослідження є обґрунтування поняття “гендер” та визначення його ролі в гендерному підході у фізичному вихованні школярів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: порівняльний аналіз і узагальнення літературних даних.

Результати дослідження. Серед багатьох досягнень цивілізації особливе місце посідає ставлення суспільства до жінок і чоловіків, до визначення їхньої ролі у суспільстві та до взаємостосунків між ними.

Що ж, відповідно, означає поняття “гендер” і як його розуміти?

Власне, термін “гендер” був запозичений вітчизняними дослідниками у зарубіжних колег, які почали займатися питаннями гендерних розрізностей, фемінізму та маскулінізації суспільства ще у 60-х роках. Він вперше був уведений у наукову літературу американським педагогом Дж. Скотом з метою довести різницю соціальних ролей і стосунків жінок і чоловіків. “Гендер” – англійське слово, що означає ставлення до статі у контексті соціальної взаємодії чоловіка і жінки [7].

За визначенням ООН, “гендер” – це поняття, що характеризує стосунки між жінками і чоловіками на основі соціальних ролей, які приписуються кожній статі. Згідно з цією концепцією “гендера” та гендерної рівності Канадської партії прав і свободи людини, гендер є набором характеристик у культурному аспекті, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків та стосунки між ними. Концепція гендера враховує специфіку поведінки як жінок, так і чоловіків. Подібно до концепції класу, раси й етнічності, концепція гендера є аналітичним знаряддям для розуміння соціальних процесів. Вона визначає різне ставлення до жінок і чоловіків для досягнення тотожності результату з огляду на умови життя чи для компенсації дискримінації у минулому.

Ознаки “гендера” часто плутають з ознаками статі. Наприклад, у твердженні “жінки сором’язливі, а чоловіки – ні” зрозуміло, що мова йде про статеві ознаки. Але як бути з твердженням: “дівчатка завжди сором’язливі, слухняні, а хлопчики – активні, сміливі в собі”?

Мало хто замислюється над тим, що це не статева, а гендерна ознака, яку можна навчати, уважно придивившись до поведінки дівчаток і хлопчиків.

Стать, загалом, стосується питань анатомії і фізіології. Люди бувають жіночої і чоловічої статі залежно від характеристик зовнішніх і внутрішніх статевих органів і вторинних ознак статевої зрілості. А “гендер” належить до набору якостей і поведінки, які суспільство надає жінці і чоловікові. Гендерні ролі засвоюються й перебувають під впливом культури, освіти, економіки тощо. У той час, як стать людини не змінюється (за останнім часом це стало можливим), гендерні ролі сконструйовані соціально й можуть певний час розвиватися чи змінюватися.

Гендерна тематика – цілком нова для сучасної школи. У попередньому періоді педагогіки був упущений один із досить-таки важливих аспектів виховання особистості дитини – гендерний підхід, який передбачає, що різниця у поведінці і особистості чоловіків і жінок визначається не тільки їх фізіологічними особливостями, а й вихованням і розповсюдженими у кожній культурі уявленнями про сутність чоловічого і жіночого початків.

На думку багатьох дослідників (Геодакян В.А., 1989; Ушакін С.В. 1997; Шеннікова Л.В., 2003 та інші), підхід до навчання представників різної статі повинен бути різним. А враховувати моменти гендерних ознак, на їхню думку, необхідно вже у молодому і юнацькому віці, тому що кожен індивід має свої генетичні, фізіологічні та психологічні особливості.

Жінки мають більш розвинуту праву півкулю, яка відповідає за розпізнання і класифікацію візуальних і музичних образів, форм і структур предметів, за свідому орієнтацію в просторі; на когнітивному рівні вони є носіями оперативної пам’яті; при опрацюванні візуального матеріалу надають якості, а не обсягу; схильні до предметно-орієнтованої діяльності; піддаються самостійній дослідницькій діяльності і її завершенню, до вирішення проблеми, а не до дій за головним шаблоном; перевагу надають діалогово-дискусійній діяльності; мають хист до практичної діяльності; надають перевагу не бажаному, а можливому; на психологічному рівні надають перевагу інтуїтивному духу і справедливій спортивній боротьбі; значну увагу приділяють творчій професійній діяльності; краще реагують на зміни навколишнього середовища.

До 13 років у своєму розвитку значно випереджують хлопчиків; мають більш розвинуту ліву півкулю, яка забезпечує регуляцію мови, письма, лічби та просторового мислення; на когнітивному рівні є носіями разової пам’яті; при опрацюванні візуального матеріалу перевагу надають кількості; мають потяг до вербальних форм діяльності; схильні до тем, які досліджують особистість; більш раціональні і практичні при виборі можливого і дійсного; на психологічному рівні піддаються інтуїтивному духу, у процесі самоствердження схильні бачити у інших не мету, а можливість; вразливі і чутливі.

Досліджень в галузі фізичного виховання про рухові переваги юнаків і дівчат поки що не вистачає. Для юнаків основне місце займають рухи швидкісного характеру, витривалості, сили. У виборі спортивних секцій, гуртків і клубів перевагу надають хокею, футболу, єдиноборствам, боксу, туризму, важкій атлетичеській галузі.

Дівчата обирають вправи для розвитку гнучкості, пластики, естетики. Відвідують, як правило, секції художньої, спортивної, ритмічної гімнастики, спортивних ігор, плавання, фігурного катання, хореографії тощо.

Відчутна різниця у виборі рухової активності хлопчиків і дівчат вимагає особливу увагу у визначенні змісту занять з фізичного виховання і в зв'язку з урахуванням морфофункціональних особливостей молодого жіночого організму.

Для дівчат характерний більш розвинутий тазовий пояс і м'язи тазової ніжніша будова скелета і м'язів. У порівнянні з хлопчиками, в них спостерігається менший приріст м'язів по відношенню до ваги тіла, набагато повільніше відбувається зріст сили, помітно відстає у розвитку плечовий пояс. Все це відбивається на спроможності дівчат виконувати вправи, які вимагають високого напруження м'язів, наприклад, підтягування, висів, упорів, лазіння.

Для правильного формування кістково-м'язової системи дівчатам необхідно з великою обережністю виконувати вправи, які підіймають високий внутрішньочерепний тиск, що шкідливо впливає на розвиток органів малого тазу, наприклад, підтягування, перенесення великих обтяжень, стрибки з великої висоти на тверду поверхню. У цей же час варто широко застосовувати вправи, які зміцнюють м'язи плечового поясу, тазу, пресу, розвиваючи і підтримуючи швидкість рухів, спритність, координацію.

Також необхідно враховувати відмінність у розвитку фізичних якостей. Так, у розвитку сили у хлопчиків ефективним періодом є вік від 9 до 12 років, а у дівчат – від 10 до 13 років. Витривалість найбільш інтенсивно збільшується у хлопчиків з 11 років, а в дівчат – з 9 до 12 років. Швидкість у дівчаток збільшується з 8 до 11 років та з 13 до 14, а у хлопчиків – з 9 до 12 років і з 13 до 16 років. У хлопчиків спритність формується у молодшому шкільному віці (з 8 до 11 років), а у дівчаток – з 8 до 9 і з 11 до 12 років. Максимальні показники гнучкості у дівчаток спостерігаються в 9 років, а у хлопчиків з 9 до 11 років) [4].

Ігри дівчаток опираються на ближній зір: вони розкладають перед собою іграшки, "багатство" – ляльки, одяг і граються в обмеженому просторі, їм досить маленького куточка. Ігри хлопчиків частіше опираються на дальній зір: вони бігають один за одним, кидають предмети в ціль і т.д. І використовують при цьому весь наданий їм простір. Крім того, доведено, що хлопчикам, на відміну від дівчаток, для їх повноцінного фізичного розвитку потрібно більший простір. Якщо простір малий у горизонтальній площині, то вони освоюють вертикальну: лазять по сходах, збираються догори.

Головна проблема сьогодення – як виховати щасливу людину: хлопчика – майбутнього чоловіка, дівчинку – майбутню жінку. Виходячи з цього, логічно постає питання: чи сприяє сучасна школа формуванню особистості майбутніх жінок і чоловіків з достатнім розумінням специфічних соціальних функцій, які зумовлені статтю і належністю? Чи враховують вчителі у своїй роботі гендерні особливості учнів, наскільки добре вони володіють необхідними для цього знаннями?

Аналіз даних опитування педагогів свідчить про те, що найбільших ускладнень вони зазнають у роботі, що пов'язана із здійсненням диференційованого підходу до виховання дівчаток і хлопчиків. Питання про виховання гендерної культури як завдання педагога періодично розглядають 11,1% опитуваних; інколи – 61,1% і ніколи – 27,7%. У виховній діяльності ставлення хлопчиків до дівчаток і навпаки хвилюють рідко: в такому співвідношенні – систематично – 5,5%, періодично – 50%, інколи – 44,4%. Формуванню суто чоловічих і жіночих якостей систематично приділяють увагу рідко: періодично – 44,4%, інколи – 44,6% і ніколи – 5,5% опитуваних. 27,7% рідко.

систематично запрошують спеціалістів з питань статевої освіти, періодично 22,2%, ніколи – 44,4% і ніколи – 5,5%. Велика кількість вчителів відчувають складність при виконанні роботи, спрямованої на формування культури взаємостосунків хлопчиків і дівчаток. Систематично такі ускладнення відчувають 66,7% і періодично 33,3% виконуваних [6].

Але поряд з дослідженнями, які стверджують необхідність використання гендерного підходу в сучасній загальноосвітній школі, існують і інші точки зору. На думку видатних педагогів С.Т. Шацького та В.О. Сухомлинського, спільна діяльність учнів різної статі є найкращою умовою формування специфічних якостей юнаків і дівчат: дівчата стають сміливішими, природними, юнаки – ввічливішими та активнішими [10]. С.Т. Шацький вважав, що велику роль відіграє взаємний вплив один на одного хлопчиків і дівчат. Дівчата завжди більш пасивні, схильні до порядку, консервативні. Хлопчики жвавіші, сміливіші, бажають завжди чогось нового; дівчата завжди шукають авторитетів, хлопчики визнають тільки авторитет сили; дівчата більш чисті, але й дріб'язкові, хлопчики більш великодушні. При належних умовах і ті, і інші могли б дуже виграти від впливу один на одного [10].

У дослідженнях Л.В.Попової зазначається, що статеві стереотипи пронизують весь процес виховання дитини [5]. Однак на питання: "Що краще для розвитку дітей – спільне або роздільне виховання хлопчиків і дівчат?" – до наших днів немає однозначної відповіді.

В.І.Гарбузов зазначає, що багато вчених впевнені у необхідності спільних ігор хлопчиків і дівчат. Але не для того, щоб бути однаковими, а якраз для того, щоб відрізнитися [1].

А як ставлення самих учнів до роздільного навчання? Як свідчать дослідження, тільки 29% школярів висловились на користь спільного навчання, 42% – проти, а 29% висловили певної думки [3].

Висновки

Гендерний підхід у формуванні особистості відкриває широкі можливості у використанні нових педагогічних технологій, по-новому розкриває традиційні методи навчання і виховання; гендерний підхід у фізичному вихованні, а саме формування статевої, психологічної, фізичної і поведінкової диференціації учнів є важливим фактором соціалізації особистості.

Література

- Гарбузов В.И. От младенчества до отрочества: Размышления врача о развитии человеческого ребенка. – СПб.:Респекс, 1996. – С.432.
- Шацький С.Т. Теория дифференциации полов в проблемах человека // Человек в современном мире. М., 1989.
- Попов Л.В. Основные проблемы педагогики спорта. – М.: Аспект Пресс, 1995.
- Сухомлинский В.О., Мельников С.Б. Методика физического воспитания с основами психологии. – М.: Просвещение, 1991. – 132с.
- Попов Л.В. Гендерные аспекты самореализации личности. Учебное пособие к курсу психологии. – М.:Изд-во "Прометей", 1996. – 42 с.
- Шацький С.Т. О возможностях реализации гендерного подхода в системе

- образования // *Материали Международной научно-практической конференции "Гендерный подход в педагогике. От теории к практике"*, Минск, 2003, С. 72-73.
7. Пушкарев Л.Н. Гендерный анализ и его применение к изучению истории культуры // *Отечественная история – 1999. – №1. – С. 19.*
8. Сиротюк А.Л. Обучение детей с учетом психофизиологии. – М.: ТЦ Сорбонна, 2001. – 128 с.
9. Ушакин С.В. Пол как идеологический продукт // *Человек. 1997. – №2. – С.62-63.*
10. Шацкий С.М. Педагогическое сочинение, в 4-х томах. М., 1962, Т.1. – С.335-336.

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

М.С. СОЛОПЧУК, А.В. ЗАІКІН

Кам'янець-Подільський державний університет

Анотація. У даній статті проаналізовані і узагальнені дані науково-методичної літератури щодо розгляду проблем фізичного виховання в аспекті гендерного підходу.

Ключові слова: гендер, стать, фізичне виховання, спорт, роздільне навчання, спільне навчання, рухова активність.

ВОЗМОЖНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА К ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ

М.С. СОЛОПЧУК, А.В. ЗАЙКИН

Камянец-Подольский государственный университет

Аннотация. В данной статье проанализированы и обобщены данные научной методической литературы о рассмотрении проблем физического воспитания в аспекте гендерного подхода.

Ключевые слова: гендер, пол, физическое воспитание, спорт, раздельное обучение, совместное обучение, двигательная активность.

THE POSSIBILITIES OF REALIZATION OF GENDER APPROACH IN PHYSICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN

M.S. SOLOPCHUK, A.V. ZAIKINA

Kamyanecr Podiltsk State University

Abstract. In the article the various data of scientific-methodological sources concerning problems of physical education in the context of gender approach are analyzed and generalized.

Keywords: gender, sex, physical education, sport, separate teaching, common teaching activity.
